

XIII.

III. SINODA BISKUPA

PRAVDA U SVIJETU

(30. 11. 1971.)

UVOD

Skupljeni iz svega svijeta, u zajedništvu sa svima koji vjeruju u Isusa Krista i sa svom ljudskom obitelji, i otvorivši svoje srce Duhu koji čini sve novo, pitali smo se kakvo je poslanje naroda Božjega u promicanju pravde u svijetu.

Ispitivali smo znakove vremena i tražili da prozremo smisao povijesnog zbivanja. Sudjelujući u težnjama i pitanjima svih onih koji žele izgraditi čovječji svijet, otvorili smo se da čujemo Riječ Božju, kako bismo se obratili za ostvarivanje spasenjskog nauma Božjega na svijetu.

Ne spada u našu nadležnost produbljivati analizu svjetske situacije. Ipak smo mogli odmjeriti težinu nepravdi koje oko naseljene zemlje pletu mrežu dominacije, tlačenja, izrabljivanja, koje guše slobodu i onemogućuju velikom dijelu čovječanstva da sudjeluje u izgradnji i u uživanju pravednijeg i bratskijeg svijeta.

Istodobno smo zapazili kretanje koje drma same temelje svijeta. Neka ostvarenja već pridonose napretku pravde. Skupine i narodi se osvješćuju. Potiskujući rezignaciju i fatalizam, ta ih svijest tjera da se bore za svoje oslobođenje i da sami uzmu u ruke svoju sudbinu. Pojavljuju se pokreti koji otkrivaju nadu u bolji svijet i volju da promjene ono što je postalo nepodnošljivo. Slušajući snažan krik onih koji trpe nasilje i koji su prignječeni nepravednim sistemima i mehanizmima, kao izazov upućen od svijeta čija je iskvarenost u proturječju sa Stvoriteljevim naumom, mi smo svi zajedno postali svjesni da je Crkva pozvana da bude prisutna u srcu svijeta i da navijesti siromasima Veselu vijest, potlačenima oslobođenje, ojađenima radost.

Nade i sile koje djeluju, unutar svijeta nisu tuđe dinamici Evanđelja, koja - silom Duha Svetoga - oslobađa ljude od njihova osobnog grijeha i njegovih posljedica u društvenom životu.

Nesigurnost povijesti i bolne konvergencije koje izlaze na svjetlo na uzlaznom putu ljudske zajednice, upućuju nas na svetu povijest u kojoj. nam se Bog otkrio pokazujući nam svoj plan oslobođenja i spasenja u njegovu postupnom ostvarivanju, a koji je ostvaren jednom zauvijek u Kristovu vazmu. Borba za pravdu i sudjelovanje u preobražaju svijeta u potpunosti nam se ukazuju kao sastavni dio propovijedanja Evanđelja: to jest poslanja Crkve za otkup čovječanstva i njegovo oslobođenje od svake potlačenosti.

I. PRAVDA I SVJETSKO DRUŠTVO

Kriza sveopće solidarnosti

Svijet u kojemu Crkva živi i djeluje robuje opasnom paradoksu. Nikada se još nisu sile, koje pospješuju dolazak svjetskog jedinstvenog društva, ukazale tako moćnima i dinamičnima; njihovi su korijeni u svijesti o potpunoj temeljnoj jednakosti i o ljudskom dostojanstvu svih. Ljudi su, kao članovi iste ljudske obitelji, nerazdruživo povezani jedni s drugima u jedinstvenoj sudbini čitavog svijeta, i moraju za nju zajednički snositi odgovornost.

Nove tehnološke mogućnosti počivaju na jedinstvu znanosti, na sveobuhvatnosti i istovremenosti komunikacija i na nastanku jednog gospodarskog univerzuma, strogo međuovisnog. Ljudi također počinju otkrivati novu i korjenitiju dimenziju jedinstva: otkrivaju da prirodni izvori bogatstva, sveukupna količina zraka i vode potrebna za život, malena i krhka »biosfera« svega što živi na zemlji, nisu neograničeni, nego da se, nasuprot, moraju čuvati i štedjeti kao jedinstvena baština čitavog ljudskog roda.

Paradoks je u činjenici što, unatoč toj perspektivi jedinstva, razdorne sile i antagonizmi iz dana u dan povećavaju svoj pritisak. Stare podjele na nacije i imperije, na rase i klase, posjeduju sada nova tehnička sredstva destrukcije. Nagla trka u naoružavanju predstavlja prijetnju za najveće čovjekovo dobro - za život; ona siromašne narode i pojedince još više osiromašuje, a obogaćuje samo one koji su već ionako moćni; ona rađa trajnu opasnost rata koji, u slučaju da se vodi nuklearnim oružjem, prijeti da uništi sav život na zemlji. U isto se vrijeme javljaju i nove podjele da rastave čovjeka od čovjeka. Utjecaj novog industrijskog i tehnološkog reda, ako ne bude suzbijen i prevladan socijalnim i političkim djelovanjem, ide u prilog koncentraciji bogatstva, snaga, moći odlučivanja, u rukama jedne vodeće elite, privatne ili javne. Gospodarska nepravda i manjak društvenog sudjelovanja (participacije) lišavaju čovjeka izvršavanja njegovih temeljnih ljudskih i društvenih prava.

Nada koja je u posljednjih 25 godina zahvatila ljudski rod - da će naime, gospodarski rast osigurati tako veliku količinu dobara, te će to omogućiti da se siromasi hrane mrvicama koje će padati sa stola - pokazala se ispraznom u zemljama u razvoju i na otočićima bijede u razvijenim zemljama. To se dogodilo zbog naglog porasta stanovništva i viška radne snage, zbog stagnacije sela i manjka agrarnih reformi, zbog masovnih migracija iz sela u gradove, gdje industrije, unatoč velikog kapitala pružaju premale mogućnosti za zaposlenje. To kadikad ide dotle da četvrtina radne snage ostaje bez posla. Svi ti prisilni pritisci neprekidno produciraju mase neishranjenih ljudi na rubu života, koji stanuju u neljudskim nastambama, analfabeta, lišenih svake političke moći i bez uvjeta koji su potrebni da bi se oni mogli osjećati odgovornima i na razini moralnog dostojanstva.

Osim toga, potražnja za sirovinama i energijom sa strane bogatijih zemalja - bile one kapitalističke ili socijalističke - tolika je (kao i kvarenje atmosfere i oceana što iz toga proizlazi), da bi bitni elementi života na zemlji, zrak i voda, mogli postati nepopravljivo opustošeni ako bi se na sve čovječanstvo proširile norme visoke potrošnje i visokog zagađivanja koje su u stalnom porastu.

Snažan zalet prema planetarnom jedinstvu, i nejednaka raspodjela koja prepušta jednoj trećini čovječanstva kontrolu nad tri četvrtine dohodaka, investicija i trgovine, i to onoj trećini koja već uživa najvišu stopu ekspanzije - jednako kao što i naprosto nedovoljan gospodarski napredak i novo shvaćanje o materijalnim granicama »biosfere« - sile nas da uočimo kako u suvremenom svijetu nastaju novi oblici poimanja ljudskog dostojanstva.

Pravo na razvitak

Nasuprot međunarodnim sustavima koji žele postići dominaciju, ostvarenje pravde sve više i više ovisi o volji za promocijom.

U nacijama »na putu razvoja«, kao i u svijetu koji se naziva socijalističkim, volja za promicanjem se očituje u borbi za obranu vlastitih oblika i vlastitog izražaja, a ta je borba određena razvojem samog gospodarskog sistema.

Ta težnja za pravednošću očituje se u prekoračivanju praga, gdje počinje svijest o »više vrijediti i više biti« (usp. *Populorum progressio*, 15), za svakog čovjeka i za sve ljude; to se izražava kroz svijest o *pravu na razvitak*. To pravo valja promatrati unutar međusobnog dinamičkog prožimanja svih onih temeljnih ljudskih prava na kojima se zasnivaju težnje pojedinaca i naroda.

Ta želja, međutim, neće moći odgovoriti dubljim zahtjevima našega vremena ako ne bude vodila računa o objektivnim zaprekama što ih društvene strukture suprotstavljaju obraćenju

srдца ili ostvarenju ideala ljubavi. Ono naprotiv zahtijeva prevladavanje općeg stanja u kojem su neki ljudi stavljeni na rub društva, zatim odstranjivanja uskih i zatvorenih krugova koji zapravo sprečavaju da svi ljudi uživaju plodove primjerene plaće za svoj rad u proizvodnji, te produbljuju nejednakost jer samo neki imaju mogućnost preuzimanja službi i društvenih prednosti, na račun velikog dijela stanovništva. Ako narodi i zemlje u razvoju ne postignu oslobođenje putem razvitka, onda postoji stvarna opasnost da njihovi životni uvjeti stvoreni prvenstveno kolonijalnom dominacijom, izrastu u novi oblik kolonijalizma (neokolizam), u kojem će zemlje u razvoju postati žrtve u igri međunarodnih, gospodarskih sila. Takvo pravo na razvoj jest ponajprije pravo na nadu, kako je konkretno shvaća suvremeno čovječanstvo. Da bismo bili kadri odgovoriti na tu nadu, potrebno je prije svega pojam razvoja osloboditi mitova i lažnih uvjerenja povezanih s determinističkim i automatskim poimanjem progresa; još uvijek postoji mentalna struktura koja robuje tome pojmu i koja je nosilac te mitologije.

Ako narodi u razvoju uzmu u ruke svoju sudbinu s voljom za promociju - pa ako i ne postignu konačni rezultat - oni će autentično očitovati svoju vlastitu osobnost. Odgovorni nacionalizam daje tim narodima potreban elan da dosegnu svoj vlastiti identitet, kako bi se mogli sučeliti s nejednakim odnosima u sadašnjoj planetarnoj igri. Samo od takvog temeljnog samoodređenja mogu proisteći napori za integraciju novih političkih cjelina, koje će omogućiti tim narodima njihov potpun razvitak. U tome mogu naći nužne mjere za svladavanje otpora koji se isprečuju pred taj polet - kao što je u nekim slučajevima demografski pritisak - ili i nove žrtve što ih sve veće planiranje zahtijeva od jedne generacije, da bi se mogla graditi budućnost.

S druge strane, nije moguće shvatiti istinsku promociju ako se - unutar jedne određene politike - ne prihvati bilo potreba takvog razvitka koji u isti mah uključuje gospodarski rast i participaciju bilo potreba obogaćivanja koje istovremeno nosi sa sobom društveni napredak cijele zajednice, kojim se prevladavaju regionalne neravnoteže i izolirana bogata područja. No participacija (sudjelovanje svih građana) je pravo koje na gospodarskom tako i na društvenom i političkom polju. Želimo ponovno ustvrditi da svaki narod ima pravo na vlastiti identitet. No u isti mah otkrivamo također s većom jasnoćom, kako je nemoguće obraniti se protiv modernizacije, koja narodima oduzima njihovu osebnost pozivajući se pri tom jedino na posvećene povijesne običaje i časne oblike življenja. Naprotiv, jedino prihvaćanjem modernog na taj način da ga stavimo u službu nacije, ljudi će moći stvoriti kulturu koja će biti njihova vlastita i istinska baština, poput nekog društvenog pamćenja, koje će moći biti stvaralačko u oblikovanju nacionalne osobnosti pojedinih naroda.

Nepravde o kojima se šuti

U svijetu zapažamo zbir nepravdi koje tvore srž problema našega vremena. Da bi te nepravde mogle biti uklonjene, traže se napor i odgovornost na svim razinama društva, pa i na onima koje se tiču planetarnog društva, prema kojemu krećemo u ovoj posljednjoj četvrti XX. stoljeća. Moramo biti spremni - ako uistinu želimo da se ta pravda ostvari - preuzeti također nove zadatke i novo služenje na svim sektorima ljudskoga djelovanja, a posebno na tom sektoru planetarnog društva. Naše djelovanje mora biti prvenstveno usmjereno na one ljude i nacije koje su, uslijed raznolikih oblika tlačenja i uslijed sadašnjeg značaja našeg društva, žrtve bezglasne nepravde, pa čak i lišene mogućnosti da se njihov glas čuje.

Tako je, na primjer, s migrantima, koji su veoma često prisiljeni da napuštaju svoju domovinu i traže drugdje posao. Njima se često drugdje zatvaraju vrata zbog diskriminacije, ili su često prisiljeni, ako im se dopusti ulazak, da žive u nesigurnosti, dok se s njima postupa na način koji je ispod ljudskog dostojanstva. Isto se događa i sa skupinama koje su zaposlene na nižem društvenom položaju, kao što su radnici, a posebno seljaci, koji međutim imaju veliki udio u procesu razvitka. Naročito je žaljenja vrijedan položaj tisuća i tisuća bjegunaca, iz svih skupova ili naroda, koji su - često na institucionalizirani način - predmet progona zbog svoga rasnog, narodnog ili plemenskog podrijetla. Takvi progoni zbog plemenskog podrijetla mogu katkada poprimiti značajke pravog genocida.

U mnogim je krajevima teško povrijeđena pravda prema onima koje političke grupe ili javna vlast neprekidno i mnogostruko izvrgavaju opresivnoj ateističkoj propagandi ili su lišeni vjerske slobode; bilo da im je onemogućeno da javnim bogoslužjem časte Boga, bilo da im je zabranjeno javno naučavati i širiti svoju vjeru, ili da im je spriječena svaka vremenita aktivnost, koja je inače u skladu s načelima njihove religije.

Pravda se danas povređuje starim i novim oblicima tlačenja koji potječu iz sužavanja individualnih prava, bilo da je riječ o represijama koje poduzima politička vlast, bilo da je riječ o nasiljima koja su plod privatnih reakcija, sve do krajnjih granica ograničenja elementarnih uvjeta osobnog integriteta. Dobro su nam poznati slučajevi torture, posebno prema političkim zatvorenicima. Često se uskraćuje svaki regularni proces, ili su na sudu izvrgnuti samovolji. Ne smijemo zaboraviti ni na ratne zarobljenike, s kojima se i poslije ženevske konvencije postupa nečovječno.

Kontestacija protiv legaliziranog abortusa i protiv obvezatnosti antikoncepcionih sredstava, te pritisci protiv rata, to su značajni oblici borbe za pravo na život.

Osim toga, savjest našeg vremena zahtijeva da se u sistemu društvenih priopćavanja iznosi

istina. To se formulira kao pravo na to da nam masovna sredstva priopćavanja iznose objektivnu sliku, i da, logično, imamo mogućnost da se isprave manipuliranja tim sredstvima.

Moramo također naglasiti da u naše vrijeme nove opasnosti vrebaju protiv prava, posebno što se tiče djece i mladih, na odgoj, na odgovarajuće uvjete života, na moralno zdravu upotrebu sredstava društvenog priopćavanja.

Državne ustanove samo rijetko i nedovoljno priznaju obiteljima njihovu ulogu u društvenom životu.

Isto tako ne smijemo zaboraviti na sve veći broj osoba koje su njihove obitelji i društvo napustili: kao što su starci, siročad, bolesnici i sve napuštene osobe.

Nužnost dijaloga

Da se ostvari jedinstvo kakvo se danas traži i kakvo zahtijeva planetarno ljudsko društvo, potrebne su neke posredničke uloge, kako bi se prevladala trajna protivljenja, prepreke i zastarjele strukture, koje danas stoje na putu stvaranju humanijeg društva.

No za mogućnost uspješnog posredništva traži se stvaranje atmosfere dijaloga. Da bi se malo pomalo mogla ostvariti atmosfera dijaloga, svi bi ljudi morali imati mogućnost da se susreću, da ne budu podvrgnuti prisili geopolitičkih ili ideoloških ili socio - ekonomskih uvjeta, kao ni razlikama koje redovito postoje među generacijama. Sudjelovanje i svjedočenje mladih, koji se uspinju, jednako su tako potrebni za obnovu smisla života prijanjanjem uz autentične vrijednosti kao što je potrebno međusobno komuniciranje među narodima.

II. BIBLIJSKA PORUKA I POSLANJE CRKVE

Pred situacijom današnjeg suvremenog svijeta, koji je obilježen velikim grijehom nepravde, mi osjećamo, s jedne strane, svoju odgovornost, a s druge strane svoju nemogućnost da tu nepravdu uklonimo vlastitim silama. Ta nas situacija potiče da ponizno i s duhovnom otvorenosću poslušamo Riječ Božju, koja nam ukazuje na nove putove zalaganja za pravednost u svijetu.

Spasiteljska pravda Božja po Kristu

Bog nam se u Starom Zavjetu pokazuje kao osloboditelj potlačenih i branitelj siromaha. Od ljudi on zahtijeva vjeru u sebe i pravednost prema bližnjemu. Istinski spoznaje Boga, osloboditelja potlačenih, samo onaj koji održava dužnosti pravde prema ljudima.

Krist je svojim djelovanjem i svojom poukom, na nedjeljiv način ujedinio odnos čovjekov prema Bogu i prema drugim ljudima. Krist je na ovom svijetu proživio svoj život u posvećenijem sebedarju Bogu za spas i oslobođenje ljudi. U svojoj je poruci proglasio da je Bog otac svih ljudi, te da se on svojom pravednošću zalaže za siromašne i potlačene (usp; Lk 6, 21-23). On se do te mjere solidarizirao sa svojom »najmanjom braćom« da je rekao: Koliko ste učinili jednome od ove moje najmanje braće, to ste meni učinili (Mt 25, 40).

Prvotna je Crkva događaj smrti i uskrsnuća Kristova proživljavala i shvaćala kao Božji poziv da se obrati na vjeru u Krista i na bratsku ljubav, koja se ostvarivala međusobnim pomaganjem sve do zajedništva materijalnih dobara.

Vjera u Krista, Sina Božjega i Otkupitelja, te ljubav prema bližnjemu tvore osnovnu temu novozavjetnih tekstova. Sveti Pavao sintetizira ukupnu kršćansku egzistenciju u vjeru koja se ostvaruje u ljubavi i služenju prema bližnjemu, što uključuje ispunjavanje dužnosti pravde. Kršćanski život po zakonu nutarnje slobode, sa stalnim pozivom na obraćenje srca od svoje samodostatnosti k povjeravanju u Boga, i od svoga egoizma na iskrenu ljubav prema bližnjemu. U tom je njegovo istinsko oslobođenje i njegov angažman za oslobođenje drugih ljudi.

Stoga na temelju kršćanske poruke čovjekov stav prema drugim ljudima uključen je u njegovu stavu prema Bogu; njegov odgovor ljubavi Božjoj, koja nas spašava po Kristu, postaje uspješan i stvaran tek po ljubavi i služenju drugim ljudima. Ljubav prema bližnjemu i pravednost ne mogu se odijeliti jedna od druge. Ljubav prije svega uključuje apsolutan zahtjev za pravdom, to jest priznavanje dostojanstva i prava svoga bližnjega. A pravda, sa svoje strane, ne može doseći svoju nutarnju puninu osim u ljubavi. Budući da je svaki čovjek vidljiva slika nevidljivoga Boga i brat Kristov, kršćanin u svakom čovjeku nalazi Boga samoga, s njegovim apsolutnim zahtjevom pravde i ljubavi.

Ako sadašnju situaciju svijeta promatramo u svjetlu vjere, ona nas poziva da se povratimo k samoj jezgri kršćanstva, i omogućuje nam da steknemo novu svijest o pravom smislu kršćanstva i o njegovim hitnim zahtjevima. Danas misija propovijedanja Evanđelja zahtijeva radikalni angažman za cjelovito oslobođenje čovjeka već ovdje na zemlji. Ako se kršćanska poruka o ljubavi i pravdi ne ostvaruje akcijom za pravdu u svijetu, kršćanska će poruka teško moći postati vjerodostojna današnjem čovjeku.

Poslanja Crkve, hijerarhije i kršćana

Crkva je od Krista primila poslanje da propovijeda evanđeosku poruku, koja sadrži poziv da se od grijeha obratimo k ljubavi prema Ocu te sveopće bratstvo, pa stoga i zahtjev za

pravdom u svijetu. Zato Crkva ima i pravo i dužnost da proklamira pravdu na razini socijalnoj i internacionalnoj, i da izriče javnu optužbu protiv nepravednih situacija kada to zahtijevaju temeljna prava i sam spas čovjeka. Crkva nije jedina odgovorna za pravdu u svijetu; ipak ona ima posebnu i sebi vlastitu odgovornost, koja je istovjetna s njezinim poslanjem da pred svijetom svjedoči o zahtjevu ljubavi i pravde, sadržanom u evanđeoskoj poruci.

To svjedočanstvo mora Crkva ostvarivati u svojim vlastitim eklezijalnim institucijama i u životu kršćana.

Po sebi ne spada na Crkvu u koliko je ona religiozna i hijerarhijska zajednica, da donosi konkretna rješenja na društvenom, gospodarskom i političkom polju u pitanju pravde u svijetu. Ali njezino poslanje uključuje obranu i promicanje dostojanstva i temeljnih prava ljudske osobe.

Članovi Crkve imaju kao članovi građanskog društva pravo i dužnost da kao i drugi građani promiču zajedničko dobro. Kršćani moraju svoje zemaljske zadatke ispunjavati vjerno i stručno. Moraju djelovati kao kvasac svijeta u svom obiteljskom, zvaničnom, društvenom, kulturnom i političkom životu. Na svim tim područjima, kršćani moraju preuzeti svoju vlastitu odgovornost i pri tom slijediti duh Evanđelja i učenje Crkve. Tako oni svjedoče o snazi Duha Svetoga svojim služenjem ljudima u svemu što je odlučujuće za njihov život i budućnost čovječanstva. U tim aktivnostima kršćani općenito rade na svoju vlastitu odgovornost; ne uplićući u to odgovornost crkvene hijerarhije. Ipak kod toga na neki način angažiraju odgovornost Crkve, budući da su njezini članovi.

III. OSTVARIVANJE PRAVDE

Svjedočanstvo Crkve

Određeni broj kršćana - raznolikim akcijama za pravdu koje im nadahnjuje ljubav po milosti koju im je Bog dao - dovedeni su do toga da postaju pravi »confessores (ispovjedaoci)« pravde. Za neke ta akcija leži na području socijalnih i političkih sukoba. U njima kršćani pružaju evanđeosko svjedočanstvo time što pokazuju da u povijesti ima mjesta, osim za borbu, i za druge izvore napretka, naime ljubav i pravo. Ta svojstvenost ljubavi u povijesti navodi druge kršćane da daju prednost nenasilnoj akciji i djelovanju na javno mnijenje.

Ako Crkva mora svjedočiti o pravdi, ona priznaje da svaki onaj koji se usuđuje ljudima govoriti o pravdi mora najprije biti sam pravedan u njihovim očima. Moramo dakle ovdje brižljivo ispitati sam način djelovanja, posjedovanja i stil života u Crkvi.

U Crkvi se moraju poštivati prava. Nitko ne smije biti lišen uobičajenih svojih prava zato što se na ovaj ili na onaj način povezao s Crkvom. Oni koji rade za Crkvu - a to uključuje i svećenike i redovnike - moraju dobivati sredstva koja su im dostatna za život, te uživati blagodati socijalnog osiguranja, prema prilikama u različitim krajevima. Jednakost u postupku i promaknuću mora biti pružena i laicima. Inzistiramo na tome da laici dobiju značajniju ulogu u vršenju odgovornosti za crkvene posjede i da sudjeluju u upravi njezinih dobara.

Želimo također da žene dobiju svoj vlastiti dio odgovornosti i sudjelovanja u zajedničkom životu u društvu, pa i u Crkvi.

Predlažemo da se to pitanje podvrgne dubljem proučavanju pomoću odgovarajućih instrumenata, na primjer u mješovitoj komisiji sastavljenoj od muškaraca i žena, redovnika i laika, iz različitih životnih situacija i stručnjaka u različitim disciplinama.

Crkva priznaje svima pravo na primjenu slobodu govora i mišljenja: to obuhvaća pravo za sve da budu saslušani u duhu dijaloga koji poštuje zakonitu različitost unutar Crkve.

Sudska procedura mora optuženome garantirati pravo da zna tko su mu tužitelji i pravo na odgovarajuću obranu. Pravednost, da bude potpuna, uključuje i to da se procedura odvija brzo. To se posebno zahtijeva za ženidbene parnice.

Napokon, članovi Crkve moraju imati mogućnost nekog sudjelovanja u pripremanju odluka, prema direktivama što ih je dao II. vatikanski koncil i Sveta Stolica, na primjer kad je riječ o osnivanju vijeća na svim razinama.

Kakva god bila upotreba vremenitih dobara nikad se kod toga ne smije dospjeti dotle da evanđeosko svjedočanstvo, što ga Crkva mora pružati, postane po tome nejasno i dvosmisleno. Neprekidno bi trebalo u svjetlu toga načela ispitivati zadržavanje određenih povlaštenih položaja. Istina, teško je povući granicu između onoga što je potrebno za dobro funkcioniranje i onoga što zahtijeva proročko svjedočenje. Ipak ostaje sigurno da se strogo treba ravnati po ovom načelu: naša vjera zahtijeva od nas određenu umjerenost u upotrebi zemaljskih dobara; Crkva mora živjeti i upravljati svojim dobrima na takav način da se Evandjelje istinski navješćuje siromasima. Ako bi stvari bile drugačije Crkva bi se ukazivala kao ona koja spada među bogataše i mogućnike ovoga svijeta, i njezina bi vjerodostojnost time bila umanjena.

Naš se ispit savjesti mora protegnuti na stil života svih: biskupa, svećenika, redovnika i redovnica, laika. U siromašnim zemljama bit će na mjestu da se postavlja pitanje da li pripadništvo Crkvi omogućuje ulazak u jedan otočić bogatstva, usred okoline koja je općenito siromašna. U društvima visoke potrošnje morat ćemo se pitati da li naš stil života pruža onaj

primjer umjerenosti u potrošnji što ga mi propovijedamo drugima kao nešto što je potrebno da bi se nahranili milijuni gladnih po svijetu.

Odgoj za pravdu

Specifičan doprinos kršćana za pravdu sastoji se u svakodnevnom životu vjernika, ukoliko taj život igra ulogu evanđeoskog kvasca u obitelji, u školi, na poslu, u društvenom i građanskom životu. To ujedno usmjerava i osmišljava ljudske napore. No odgoj mora ljude oblikovati tako da cjelovito usmjeravaju svoj život po evanđeoskim načelima osobnog i društvenog morala, s time da se to izrazi u životnom kršćanskom svjedočenju.

Jasne su zapreke koje smetaju napretku kakav mi želimo sebi i drugim ljudima. Način odgoja koji je još uvijek previše često na snazi, ide u prilog uskom individualizmu. Dio ljudske obitelji živi na neki način obuzet mentalitetom koji odveć uzdiže posjedovanje. Škola i masovna sredstva priopćavanja, često sasvim u službi postojećeg poretka, mogu oblikovati samo čovjeka kako ga zahtijeva taj postojeći poredak, čovjeka po njegovoj slici, nipošto novog čovjeka, nego reprodukciju čovjeka kakav jest.

Pravi odgoj poziva na obraćenje srca, na temelju priznavanja grijeha, i to grijeha u njegovim individualnim i socijalnim oblicima. Morat će taj odgoj ucjepljivati također cjelovit humani način življenja u pravednosti, ljubavi i jednostavnosti. On će buditi također kritičku sposobnost čovjeka: da ljudi stanu razmišljati o društvu u kojem žive, o njegovim vrijednostima, i da postanu spremni da ih napuste kad one prestanu potpomagati pravdu za sve ljude. U zemljama u razvoju najglavnija se zadaća toga odgoja za pravdu sastoji u nastojanju da ljudi postanu svjesni konkretne situacije i da se osjećaju pozvanima na cjelovito poboljšavanje, a time zapravo započinje preobrazba svijeta.

Budući da je takav odgoj duboko humanizirajući, on će pomoći ljudima da više ne budu objekt manipulacije, bilo sa strane masovnih sredstava priopćavanja, bilo sa strane političkih sila; takav će im odgoj pomoći da postanu sposobni kontrolirati svoju sudbinu i stvarati istinski humane zajednice.

Takav se odgoj s pravom naziva trajnim budući da zahvaća sve ljude, svake dobi. To je ujedno praktičan odgoj, budući da se ostvaruje kroz akciju i sudjelovanje, i kroz životni dodir s nepravednom zbiljom.

Odgoj za pravdu je prije svega posao obitelji. A znamo da u tom odgoju surađuju ne samo crkvene institucije nego i druge škole, sindikati i političke stranke.

U sadržaju tog odgoja nužno mora postojati poštivanje osobe i njezina dostojanstva. Budući da je ovdje riječ o pravdi na razini svijeta, prije svega treba snažno naglasiti jedinstvo

ljudske obitelji u kojoj se čovjek, po božanskom određenju, rada. Znak te solidarnosti bit će za kršćane činjenica da su svi ljudi određeni da u Kristu budu dionici božanske naravi.

Temelje za unošenje Evandjelja u socijalni život nalazimo u organskoj cjelini učenja koje je, malo pomalo i shodno prilikama, izneseno počevši od enciklike *Rerum novarum* pa do pisma *Octogesima adveniens*. S konstitucijom II. vatikanskog koncila *Gaudium et spes* Crkva je bolje shvatila svoje mjesto u svijetu, kao jedno od mjesta gdje kršćanin ostvaruje svoje spasenje izražavajući pravdu. *Pacem in terris* dala nam je pravu povelju čovjekovih prava. Međunarodna pravda počinje dobivati prioritetno mjesto u enciklici *Mater et Magistra*, a to se u *Populorum progressio* produbljuje u istinski traktat o pravu na razvitak. U pismu *Octogesima adveniens*, napokon, nalazi se skup smjernica za političko djelovanje.

Poput Apostola, i mi potičemo u vrijeme i u ne vrijeme, kako bi Riječ Božja postala prisutna usred ljudskih situacija. Naše intervencije hoće biti izražaj naše vjere koja angažira naš život i živote današnjih vjernika. Mi bismo željeli da uvijek sami živimo onako kako to odgovara prilikama mjesta i vremena. Naše poslanje zahtijeva od nas da imamo odvažnosti javno optužiti nepravde, s ljubavlju, razboritošću i čvrstinom, u otvorenom dijalogu sa svim zainteresiranim stranama. Znamo, napokon, i to da će naše javne optužbe postići pristanak samo u tolikoj mjeri u kolikoj će biti u skladu s našim životom i ukoliko će biti smještene u okvir jedne trajne i neprekinute akcije.

Liturgija, koja je na neki način srce života Crkve kojoj predsjedamo, može biti povlašteno mjesto odgoja za pravdu. Kao iskazivanje hvale Ocu u Kristu, liturgija svojim zajedničarskim karakterom pokazuje našu bratsku povezanost i bez prestanka nam opet i opet govori u čemu je poslanje Crkve. Liturgija riječi, kateheza i slavljenje sakramenata nose u sebi moć da nam omoguće otkrivanje velikih pouka o pravdi, iznesenih po prorocima Gospodinu i apostolima. Priprava za krštenje uvodi nas u oblikovanje kršćanske savjesti. Pokornička praksa mora iznijeti na vidjelo socijalnu dimenziju grijeha i sakramenta. Euharistija, napokon, uspostavlja zajednicu i stavlja je u službu ljudi.

Suradnja među mjesnim crkvama

Da bi Crkva uspješno mogla biti znak one solidarnosti prema kojoj teži obitelj nacija, ona mora u svome vlastitom životu pokazivati jaču suradnju između Crkava bogatih zemalja i siromašnih zemalja, u duhovnom zajedništvu i u raspodjeli ljudskih i materijalnih sredstava. Sadašnja plemenita raspoloženja za pomaganje među Crkvama mogla bi biti bolje ostvarivana pomoću realne koordinacije (Kongregacija za evangelizaciju naroda i Papinsko vijeće *Cor unum*), u perspektivi zajedničke administracije darova Božjih, u bratskoj

solidarnosti, dajući uvijek prednost autonomiji i odgovornosti korisnika što se tiče određivanja kriterija i izbora konkretnih projekata, kao i njihova ostvarivanja. Ta se planifikacija ne smije ograničiti samo na gospodarske projekte. Ona mora omogućivati također aktivnosti koje mogu promicati ljudsku i duhovnu formaciju, kako bi se osigurao potreban kvasac za integralni razvitak čovjeka.

Ekumenska suradnja

Imajući pred očima ono što je već načinjeno na tom području, živo preporučujemo, zajedno s Drugim vatikanskim koncilom, suradnju s odijeljenom kršćanskom braćom za promicanje pravde, za izgradnju mira i za ostvarivanje razvitka naroda. Ta suradnja obuhvaća ponajprije aktivnosti koje se odnose na obranu dostojanstva ljudske osobe i njezinih fundamentalnih prava, a posebno prava na vjersku slobodu; zato se skupnim naporom treba voditi borba protiv diskriminacije, bilo da je riječ o religiji ili o rasi ili o boji ili o kulturi itd. Ta suradnja obuhvaća i proučavanje evanđeoske nauke ukoliko se odnosi na ukupnu kršćansku djelatnost. Sekretarijat za jedinstvo kršćana i Papinska komisija *Justitia et Pax* imaju skupnu odgovornost da uspješno promiču tu ekumensku suradnju.

U istom duhu preporučujemo također suradnju na području socijalne pravde, mira i slobode, sa svima koji vjeruju u Boga; pa i s onima koji, ne priznavajući Začetnika svijeta, prihvaćaju ljudske vrijednosti te iskreno i poštenim sredstvima traže pravdu.

Međunarodni pothvati

Budući da Sinoda ima univerzalni karakter, ona se bavi problemima pravde koji se direktno odnose na sveukupnu ljudsku obitelj. Zbog toga, priznavajući važnost međunarodne suradnje za društveno ekonomski napredak, izričemo prije svega zadovoljstvo nad neprocjenljivim djelom što su ga u siromašnim narodima izvele mjesne Crkve, misionari i organizacije koje ih podupiru. Zalažemo se za podupiranje pokreta i institucija koje rade za mir, za međunarodnu pravdu i razvitak čovjeka. Potičemo katolike da dobro promotre ove izjave:

1. Treba priznati da se međunarodni poredak temelji na pravima čovjeka i na njegovu neotuđivu dostojanstvu. Deklaraciju Ujedinjenih Nacija o pravima čovjeka, treba da ratificiraju one vlade koje još nisu dale svoj pristanak na tu konvenciju, i treba da ju svi u potpunosti obdržavaju.

2. Ujedinjene Nacije - koje po samoj svojoj svrsi moraju promicati sudjelovanje svih nacija - te međunarodne organizacije treba da budu podupirane kao začetak jednog sistema

koji će biti sposoban da zauzda trku u naoružavanju, da dovede do napuštanja trgovanja oružjem, da ostvari razoružanje i da rješava sukobe miroljubivim sredstvima legalne akcije, arbitraže i internacionalne policije. Apsolutno je nužno da se sporovi među nacijama ne rješavaju ratom, nego da se nađu druga sredstva koja odgovaraju ljudskoj naravi; osim toga, neka se podupire nenasilna akcija, i svaka nacija neka zakonski prizna odbijanje savjesti (*objectio conscientiae*) i neka za to uredi propise.

3. Valja promicati ciljeve drugog Decenija razvoja - među ostalima: prijenos preciznog postotka godišnjeg dohotka razvijenih zemalja zemljama u razvoju, pravične cijene za sirovine, otvaranje tržišta razvijenih zemalja i, na određenim područjima, preferencijalni ugovori za izvoz manufakturnih proizvoda zemalja u razvoju; to su zapravo prvi pokušaji progresivnog oporezivanja i jednog ekonomskog i društvenog sistema za cijeli svijet. Žalimo svaki slučaj kad bogate zemlje odbijaju taj ideal planetarne raspodjele i odgovornosti. Nadamo se da takvo slabljenje međunarodne solidarnosti neće oduzeti svaku snagu raspravama o trgovini što ih priprema Konferencija Ujedinjenih nacija za trgovinu i razvoj (CNUCED).

4. Koncentracija moći koju predstavlja tako reći totalna ekonomska dominacija nad istraživanjima, investicijama, morskim prijevozom, zajmovima i osiguranju, mora progresivno biti izravnata institucionalnim uredbama koje ojačavaju snagu i mogućnosti odgovornog odlučivanja zemalja u razvoju, kao i time da one u potpunosti i na ravnoj nozi sudjeluju u internacionalnim organizacijama koje se bave razvitkom. Njihovo nedavno faktično isključenje iz diskusije o svjetskoj trgovini, kao i monetarne odluke koje na vitalan način zahvaćaju njihovu sudbinu, primjer su nepriznavanja njihove vlasti kakav je nedopustiv u jednom pravednom i odgovornom svjetskom poretku.

5. Makar priznajemo da internacionalni organizmi, kao i svako ljudsko djelo, mogu biti usavršavani i ojačavani, mi naglašavamo također važnost specijaliziranih organizama Ujedinjenih nacija, posebno onih koji se direktno bave neposrednim i oštrim problemima siromaštva na svijetu, agrarnom reformom i razvojem poljoprivrede, zdravstva, odgoja, zapošljavanja, stambene izgradnje i nagle urbanizacije. Htjeli bismo posebno upozoriti na potrebu jednog svjetskog »fonda« koji bi pružao dovoljno hrane, a posebno proteina, da se osigura realan duševni i tjelesni razvitak djece. S obzirom na demografsku eksploziju opetujemo definiciju zadaće javne vlasti što ju je dao papa Pavao VI. u enciklici *Populorum progressio*: »Javne vlasti, u granicama svojih nadležnosti, mogu intervenirati, razvijajući odgovarajuću informiranost i poduzimajući odgovarajuće mjere, ipak s time da to bude u skladu sa zahtjevima moralnog zakona i da se poštuje opravdana sloboda bračnog para« (n. 37; AAS

59, 1967, 276).

6. Vlade neka nastave svoja pojedinačna davanja fondovima za razvoj, ali neka nastoje također da što je moguće veći dio njihovih napora ide multilateralnim putovima, s punim respektiranjem odgovornosti zemalja u razvoju. Te zemlje moraju imati udjela u poduzetnim odlukama s obzirom na prioritet i investicije.

7. Čini nam se također da moramo naglasiti novu planetarnu zabrinutost za čovječji okoliš; o tome će se raspravljati na konferenciji u Stockholmu, koja je predviđena za mjesec lipanj 1972. Ne vidimo kako bi bogate nacije mogle zahtijevati da rastu njihovi vlastiti materijalni zahtjevi ako posljedica toga za druge bude ostajanje u bijedi ili opasnost da se eventualno razore fizičke osnove života na svijetu. Oni dakle koji su već bogati, moraju prihvatiti stil života koji će biti manje materijalistički, koji će nositi sa sobom manje rasipanja, kako bi se izbjeglo razaranje baštine za koju su oni pozvani da je u punoj pravdi dijele s ostalim čovječanstvom.

8. Da se ostvaruje pravo na razvitak potrebno je:

- a) Da narodi ne budu sprečavani da se razviju prema svojim vlastitim kulturnim karakteristikama;
- b) Da u uzajamnoj suradnji svaki narod mogne biti sam svoj glavni tvorac vlastitog ekonomskog i društvenog napretka;
- c) Da svaki narod može sudjelovati, kao aktivan i odgovoran član ljudskog društva u ostvarivanju općeg dobra, s istim pravima, kao i drugi narodi.

Želje Sinode

Svijest o uključenosti Crkve u akciju za pravdu, što smo je mi skupno proživljavali, ostala bi nedjelotvorna ako se ne bi pretvorila u život u našim mjesnim Crkvama i to na svim razinama. Mi tražimo od Biskupskih konferencija da produbljuju perspektive što smo ih mi uočili tijekom ovog zasjedanja i da provedu u djelo preporuke što smo ih mi formirali, na primjer stvaranje centra za socijalno i teološko istraživanje.

Tražimo također da Papinska komisija *Iustitia et pax*, u povezanosti s Vijećem Sekretarijata Sinode i nadležnim vlastima, dobiju u zadatak da opišu, ocijene i dublje prouče želje i preporuke našega zasjedanja kako bi sve ovo što smo započeli sretno se provelo u život.

IV. RIJEČ NADE

Snaga Duha kojom je Krist ustao od mrtvih uvijek je na djelu u ovom svijetu. Narod Božji neprestano je prisutan po svojim velikodušnim sinovima Crkve, među siromasima, potlačenima, progonjenima, proživljavajući u svom tijelu i u svom srcu muku Kristovu i svjedočeći za njegovo uskrsnuće.

Sve stvorenje uzdiše u porođajnim bolima s čeznućem da se pokaže slavna sloboda sinova Božjih (usp. *Rim 8, 22*). Kršćani moraju također biti uvjereni da će plodove svoje naravi i svoga naprezanja naći jednoč očišćene od svih okaljanosti u novoj zemlji koju im Bog pripravlja i u kojoj će biti kraljevstvo pravde i ljubavi: kad Gospod opet dođe, kraljevstvo će dostići puninu svog ispunjenja.

Nada u buduće kraljevstvo nastanila se u srcima ljudi. Korjenito preoblikovanje svijeta u Kristovu Vazmu daje pun smisao naporima ljudi, posebno mladih, kako bi se odagnala nepravda, nasilje i mržnja, i kako bismo svi skupa napredovali u pravdi, slobodi, bratstvu i ljubavi.

Navješćujući Dobru vijest Gospodina Otkupitelja i Spasitelja, Crkva poziva sve ljude, a posebno siromahe, potlačene, ožalošćene, da postanu Božji suradnici za oslobođenje svijeta od grijeha i za izgradnju svijeta, koji može do punine stvaranja doći samo kao djelo čovjeka za čovjeka.